

ผู้หญิง เพศภาวะและการพัฒนา

เอกสารประกอบการเรียนวิชาสตรีศึกษา

โดย ฉลาดชาย รมิดานนท์

ศูนย์สตรีศึกษา คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ข้อเขียนนี้เป็นความพยายามที่จะช่วยนักศึกษาสตรีศึกษาและผู้ที่สนใจสตรีศึกษาและสตรีนิยมทำความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับกรอบคิดทางทฤษฎีการพัฒนาของผู้หญิง/เพศภาวะ โดยทบทวนการถกเถียงเชิงทฤษฎีอย่างคร่าว ๆ ของวงการนี้โดยอาศัยเก็บความจากหนังสือเรื่อง **The Women, Gender & Development Reader** ซึ่งมีคณะบรรณาธิการประกอบด้วย Nalini Visvanathan (coordinator) Lynn Duggan, Laurie Nisonoff และ Nan Wiegersma ฉบับตีพิมพ์ครั้งที่ 7 2007 เป็นหลัก อาจมีการอ้างอิงหนังสือเล่มอื่น ๆ บ้าง รวมทั้งการตีความและความเห็นของผู้เขียน/ผู้เก็บความ

ผู้หญิงกับการพัฒนาถือว่าเป็นสาขาย่อยของสตรีศึกษาและการพัฒนาที่ทั้งสองเป็นสาขาวิชาหลักโดยตัวของตัวเองแต่สองสาขานี้มาบรรจบหรือตัดกัน ณ จุด ๆ หนึ่งจึงเกิดเป็น “ผู้หญิงกับการพัฒนา” ที่มีลักษณะเป็นสหวิทยาการ (multidisciplinary nature) และมีมิติมุมมองทางทฤษฎี (theoretical perspectives) มากมายที่เป็นผลพวงของการเข้ามาบรรจบกันและทำให้เกิดผลดีซึ่งกันและกัน (Visvanathan, et. al., 2007: 17)

สตรีศึกษา (Women's Studies)

รายละเอียดของนิยามของสตรีศึกษา นักศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้องคงเคยอ่านมาแล้วจากหลาย ๆ ที่ ผู้เขียน/ผู้เก็บความเองก็เขียนไว้บ้างเหมือนกัน แต่ในที่นี้เพื่อให้งานชิ้นนี้สมบูรณ์ขึ้นในตัวของมันเองจึงขอยกนิยามสั้น ๆ มาไว้คือ

สตรีศึกษาเป็นวิชาการสาขาหนึ่งประกอบขึ้นด้วย การแสวงหาความรู้ การทำวิจัยในแนวที่ได้รับแรงบันดาลใจทางวิชาการหรือทางปัญญาแบบของนักสตรีนิยมกับทั้งยังหมายความถึงการเรียนการสอน และการออกไปสัมผัสเชื่อมต่อกับสังคมในแนวทางสตรีนิยมอีกด้วย (Code 2004: 493) พูดอีกอย่างหนึ่งคือสตรีศึกษาเป็นทั้งวิชาการในสายสังคมศาสตร์มนุษยศาสตร์ที่ต้องมีการค้นคว้าหาความรู้สร้างความรู้ในแนวทางของสตรีนิยม กับทั้งต้องมีการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษา และที่ขาดไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม (social movements) ด้วย ทั้งนี้ทั้งนั้นทั้งหมดนี้ต้องอยู่ในลัทธิความคิด ความเชื่อและหรืออุดมการณ์ที่เรียกว่า สตรีนิยม (feminism)

สตรีนิยม (feminism)

ในที่นี้ขอให้นิยามสั้นๆ เราอาจทำความเข้าใจว่า สตรีนิยมเป็นทฤษฎี (theory) ในความหมายว่าเป็นระบบของมโนทัศน์ (system of concepts) ต่าง ๆ ข้อเสนอ (propositions) และการวิเคราะห์ (analysis) ที่อธิบายหรือบรรยายถึงสถานการณ์ต่าง ๆ และประสบการณ์ของผู้หญิงที่นักสตรีนิยมถือว่าเป็นปัญหาที่ต้องแก้ไข รวมทั้งข้อเสนอแนะเชิงสนับสนุนว่าจะแก้ไขปัญหาดังกล่าวเหล่านั้นได้อย่างไรด้วย สตรีนิยมและหรือทฤษฎีที่วันนี้แตกต่างจากทฤษฎีหรือวิธีคิดที่ไม่ใช่ของนักสตรีนิยมแม้จะเกี่ยวกับผู้หญิงและหรือเพศภาวะเหมือนกันตรงที่ ทฤษฎีในแนวสตรีนิยมต้องมีความเคารพหรือให้ความสำคัญกับมิติมุมมองต่าง ๆ และอำนาจในการจัดการกับชีวิตด้วยตนเอง (authority) ของผู้หญิงเอง บวกกับการให้ความเอาใจใส่อย่างไม่ยอมถอยต่อผู้คัดค้านต่อการทำงานของโครงสร้างอำนาจที่ให้อภิสิทธิ์กับผู้ชาย นอกจากนั้นสตรีนิยมยังเป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบหนึ่ง (เช่นเดียวกับขบวนการเรียกร้องประชาธิปไตย ขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อสันติภาพ ขบวนการเคลื่อนไหวเรื่องสิ่งแวดล้อม-ผู้เขียน/ผู้เก็บความ) อย่างไรก็ตามในฐานะที่เป็นขบวนการเคลื่อนไหวนี้ สตรีนิยมอาจทำให้เกิดทฤษฎีหรือไม่ก็ได้ได้รับการสนับสนุนโดยทฤษฎี แต่ทฤษฎีที่วันนี้ต้องเกี่ยวข้องกับความมั่งคั่งสมบูรณ์ขึ้น (flourishing) ความสามารถในการเข้าถึงและควบคุมทรัพยากรต่าง ๆ อย่างเพียงพอ และอะไรต่าง ๆ อีกมากของผู้หญิง เพื่อที่จะทำให้พวกเขามีชีวิตที่ดี (Code 2004: 195)

การพัฒนา (development)

ในทัศนะทางวิชาการที่มีลักษณะวิพากษ์ถือว่า “การพัฒนา” เป็นอะไรที่ “เหลื่อมจัด” มาก ๆ ก็ว่าได้ ทัศนะของนักสตรีนิยมก็อยู่ในลักษณะนี้เช่นกัน ไม่ว่าจะมองมาจากมุมมองของนักทฤษฎีและนักปฏิบัติก็ตาม ประเด็นนี้จำเป็นจะต้องถกเถียงและทำความเข้าใจกันอีกมากในตอนนี้นักศึกษาเรียนวิชาผู้หญิงกับการพัฒนาหรือเพศภาวะกับการพัฒนา อย่างไรก็ตามการสร้างกรอบคิดหรือวิธีคิด (conceptualizations) ว่าด้วยการพัฒนาสะท้อนให้เห็นประสบการณ์เชิงประวัติศาสตร์ (historical experience) และค่านิยมของปัจเจกบุคคล (individual values) ออกมาให้เห็นอย่างปฏิเสธได้ยาก (Charlton ใน Visvanathan, et. al., 2007: 7) พุทธิอีกอย่างหนึ่งได้ว่า “การพัฒนา” ที่ “เป็นกลาง” ปราศจากค่านิยม ปราศจากอคติและฉันทาคตินั้นไม่มี และการพัฒนาที่ไม่มีประวัติศาสตร์ก็ไม่มีเช่นกัน

Charlton จึงให้เห็นว่า การใช้คำว่า “การพัฒนา” มีนัยบ่งบอกถึงข้อคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ที่ได้จากวิธีคิดทางวิชาการแบบยุโรปตะวันตกและความคิดที่เป็นวิทยาศาสตร์ทำให้เรามักทึกทักเอาว่า การเปลี่ยนแปลง (change) มีลักษณะเป็นเส้นตรง (linear) มากกว่าเป็นวงกลม

(cyclical) ฉะนั้นการพัฒนาตามนิยามบนฐานคิดแบบนี้จึงหมายถึงกระบวนการทางประวัติศาสตร์ ดังนั้นเราแต่ละคนจึงสันนิษฐานเอาว่าเราอยู่ในทิศทางนี้ของกระบวนการพัฒนา เธออ้างถึงข้อเขียนของนักรัฐศาสตร์คนหนึ่งคือ Samuel Beer ที่เขียนไว้ว่า “มโนทัศน์เรื่องการพัฒนาตระหนักถึงความสำคัญของมิติด้านเวลา” ดังนั้นวิธีคิดเรื่องการพัฒนาจึงอนุมานเอาว่า (หมายถึง) ความสามารถของมนุษย์ที่จะมีอิทธิพลเหนือและควบคุมสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางสังคม ดังนั้นสังคมเกษตรทั้งหลาย (agrarian societies) ที่ (เชื่อกันว่า) หยุดนิ่ง (static) อาจแสวงหาการอยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืนกับสิ่งแวดล้อม แต่เอาเข้าจริง ๆ แล้วสังคมเกือบทุกสังคมที่ไม่หยุดนิ่งต่างล้วนพยายามมีอิทธิพลเหนือสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าด้วยการใช้เครื่องมือ (tools) กฎหมาย ศาสนา หรือแม้กระทั่งเวทย์มนต์คาถา (magic) แต่สิ่งที่แนวคิดแบบตะวันตกเชื่อว่ายุคสมัยใหม่ (modern times) แตกต่างจากยุคสมัยเก่า ๆ ทั้งหมดคือ ‘rationality’ หรือ “ความมีเหตุมีผล” ซึ่งบางคนแปลว่า “ความเป็นเหตุเป็นผล” ที่เชื่อมโยงกับสิ่งที่เรียกกันว่า “ความรู้ทางวิทยาศาสตร์” (scientific knowledge) ในความพยายามของสังคมซึ่งไม่หยุดนิ่งที่จะมีอิทธิพลเหนือและควบคุม (สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางสังคม) (Visvanathan, et. al., 2007: 7) ในลักษณะของนิยามเช่นนี้ การวิพากษ์หรือการพยายามทำความเข้าใจ รวมทั้งการล้มหรือ “รื้อถอน” (deconstruct) การพัฒนา หากจะทำให้ถึงที่สุดแล้วต้องตั้งคำถามกับสิ่งที่เรียกว่า “rationality” หรือ “scientific rationality” คือความเป็นเหตุเป็นผลทางวิทยาศาสตร์เองเสียด้วยซ้ำไป ประเด็นนี้สำคัญมากแต่เนื่องด้วยข้อเขียนส่วนนี้ยังไม่ได้เข้าไปสู่การวิพากษ์และหรือการรื้อถอน “การพัฒนา” โดยตรง โดยเฉพาะในตอนแรก ๆ แต่อาจเข้ามาสู่ประเด็นนี้อย่างคร่าว ๆ ในตอนหลัง การวิพากษ์และรื้อถอนการพัฒนาถือว่าเป็นส่วนที่อยู่ภายในกระบวนการวิชาวินิจฉัยกับการพัฒนา

สิ่งที่จะปรากฏต่อไปเป็นการแบ่งการถกเถียงออกเป็นสองส่วนคือ ก. การสำรวจข้อถกเถียงเชิงทฤษฎีการพัฒนาในทัศนะสตรีนิยม ข. วาทกรรม/ภาษาของการพัฒนาแนว WID อนึ่งผู้อ่านควรตระหนักว่าการพยายามย่อเย็บเอาแต่สาระสำคัญมาเขียนนั้นเสี่ยงต่อการทำให้เนื้อหาและรายละเอียดหลายอย่างหายไป

ก. สำรวจข้อถกเถียงเชิงทฤษฎี

ข้อถกเถียงทางทฤษฎีที่จะนำมาสำรวจ (คร่าว ๆ) ได้แก่การพัฒนาในแนว Women in Development (WID), Women and Development, (WAD) Gender and Development (GAD), Women Environment and Development (WED), Southern Theoretical Perspectives และ Southern Women’s Movement and Empowerment Process

ในการสำรวจข้อถกเถียงต่าง ๆ ทางทฤษฎีผู้หญิงกับการพัฒนา Visvanathan, et. al., 2007 อ้างถึงงานของ Eva Rathgeber (1990) ที่ชี้ให้เห็นว่า กรอบคิดทั่วไปที่เป็นเครื่องนำทางที่ทรงพลังให้กับนักวิจัยและนักปฏิบัติด้านผู้หญิงกับการพัฒนาให้ผลิตงานออกมามีสามกรอบหรือสามแนวทางหลัก ๆ คือ Women in Development ที่นักสตรีนิยมเรียกกันสั้น ๆ ว่า WID, กับ Women and Development ที่เรียกสั้น ๆ ว่า WAD และ Gender and Development หรือ GAD

Women in Development (WID) ซึ่งเราแปลเป็นไทยกันว่า ผู้หญิงในการพัฒนา

จัดว่าเป็นมิติมุมมองทางทฤษฎีที่เก่าที่สุดก็ว่าได้ กับทั้งยังมีอิทธิพลปรากฏอยู่อย่างกว้างขวางในแวดวงการพัฒนาตั้งแต่เริ่มต้นของการถกเถียงและปฏิบัติการเรื่องผู้หญิงกับการพัฒนา มาจนปัจจุบัน (เดิมที่เน้นการพูดถึงและถกเถียงเกี่ยวกับการพัฒนาไม่มีมิติหญิงชายปรากฏอยู่ ทั้ง ๆ ที่อาจมีการพูดถึงชนชั้นหรือ 'class' อยู่ก็ตาม-ผู้เขียน/ผู้เก็บความ) การพัฒนาในแนว WID นี้ ถือว่าวางอยู่บนฐานของสมมุติฐานต่าง ๆ ของทฤษฎีความทันสมัย (modernization theory) ดังนั้น WID โดยทั่วไปจึงให้ความสำคัญกับค่านิยมหรือคุณค่าต่าง ๆ ของตะวันตก (western values) (เช่น ความเจริญ ความก้าวหน้า ความสำเร็จ ความงาม ความสวย ความดี ความเก่ง-ผู้เขียน/ผู้เก็บความ) และมุ่งเป้าหมายการพัฒนาไปที่ปัจเจกบุคคลในฐานะที่เป็นตัวก่อการเปลี่ยนแปลง หรือผู้ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (catalysts for social change) ทฤษฎีความทันสมัยให้ภาพว่าสังคมเก่า ๆ หรือสังคมจารีตประเพณี (traditional societies)ทั้งหลาย (รวมทั้งสังคมไทยด้วย-ผู้เขียน/ผู้เก็บความ) เป็นสังคม authoritarian (สังคมที่ใช้อำนาจเด็ดขาดโดยผู้ปกครองไม่ให้ความสำคัญต่ออิสรภาพสิทธิเสรีภาพของปัจเจกบุคคลในสังคม-ผู้เขียน/ผู้เก็บความ) กับทั้งยังให้ภาพว่าเป็นสังคมที่ครอบงำโดยผู้ชาย (male-dominated) ส่วนสังคมทันสมัย (เช่นสังคมตะวันตก) นั้น ทฤษฎีการพัฒนาให้ภาพว่าเป็นสังคมประชาธิปไตยและเป็น egalitarian คือสังคมที่ผู้คนเท่าเทียมกัน ดังนั้นจึงดูเหมือนว่าสังคมทันสมัยเป็นสังคมที่อ่อนไหวหรือรับรู้ว่าจะละเอียดอ่อนต่อสภาวะการฉุกฉุนที่ผู้หญิงเผชิญอยู่ สมมุติฐานเหล่านี้ของทฤษฎีความทันสมัยหรือ modernization นี้เป็นสิ่งที่โดยส่วนใหญ่แล้วนักสตรีนิยม เสรีนิยม ยอมรับและรับรองโลกทัศน์แบบนี้ ซึ่งตรงกันข้ามกับการวิพากษ์ของนักสตรีนิยมแนวก้าวหน้า (เช่น แนวมาร์กซิสต์ แนวถึงรากเหง้า/radical feminist และสตรีนิยมโลกที่สาม-ผู้เขียน/ผู้เก็บความ) ที่มองว่าแท้จริงแล้วทฤษฎีความทันสมัยมีลักษณะทางเพศภาวะแฝงอยู่ข้างใน (ในลักษณะที่ให้อภิสิทธิ์กับผู้ชาย-ผู้เขียน/ผู้เก็บความ) กับทั้งยังให้ภาพที่บิดเบี้ยวและเสียหายต่อผู้หญิงโลกที่สามอีกด้วย (Mohanty, 1991; Scott, 1995, ใน Visvanathan, et. al., 2007: 17)

ในหมู่นักสตรีนิยมที่สนใจทฤษฎีการพัฒนาของผู้หญิงถือว่างานของ Boserup, E. (1970) Women's Role in Economic Development, New York: St. Martin Press เป็นงานที่บันทึก

ผลกระทบด้านลบของการพัฒนาต่อชีวิตและสภาวะการดำรงชีพของผู้หญิงเป็นงานที่เป็นจุดเริ่มต้นของการประกาศตัวของสตรีนิยมเสรีนิยมที่ออกมาผลักดันให้มีการบูรณาการผู้หญิงเข้าสู่การพัฒนาในฐานะที่เป็นแรงงาน/คนงานและผู้ผลิต แต่นักสตรีนิยมอีกคนหนึ่งชื่อ Tiano (1984)* ตั้งข้อสังเกตว่านักวิชาการบางคน หลังจากเห็นแล้วว่าต้นทุนการเปลี่ยนหรือพัฒนาสังคมให้ทันสมัยนั้นตกเป็นภาระที่ผู้หญิงต้องแบกรับเป็นส่วนใหญ่ จึงได้พูดถึงและผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิธีคิดการพัฒนาแนว WID นี้ Tiano ตั้งชื่อให้กับการเคลื่อนไหวผลักดันที่ชี้ให้เห็นช่องว่างหรือข้อบกพร่องต่าง ๆ ที่มีคือผู้หญิงในทฤษฎีความทันสมัยว่า “ลัทธิ” “พัฒนานิยม” หรือ “developmentalism” แต่คนเหล่านั้นก็ไม่ได้เสนอให้เปลี่ยนแปลงหลักการพื้นฐานเบื้องหลังของทฤษฎีความทันสมัย จริงอยู่นักสตรีนิยมในแนวทางของพวกเขา developmentalists นี้ดูเหมือนได้เสนอข้อเรียกร้องอะไรที่ถือว่ามีลักษณะถึงรากถึงโคน (radical) ในเรื่องการนำผู้หญิงเข้าสู่ความทันสมัยอยู่บ้างเหมือนกัน แต่พวกเขาไม่ได้ผลักดันอะไรที่เป็นการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างในระบบ (ความทันสมัย) ที่พวกผู้หญิงจะถูกนำเข้าไปร่วมด้วย กระนั้นก็ตามความพยายามในการนำเสนอและผลักดันของพวกเขาถือว่ามีคุณูปการต่อการปรับเปลี่ยนแนวทางนโยบายที่นำไปสู่ WID ที่มีความแตกต่างออกไปจาก WID ในแนวเดิม (ในความหมายของ Boserup-ผู้เขียน/ผู้เก็บความ) (Visvanathan, et. al., 2007: 20) WID โฉมใหม่มีลักษณะใดเป็นเรื่องที่จะพูดถึงในวรรคต่อไป

ประเด็นสำคัญที่ต้องตั้งข้อสังเกตไว้ตรงนี้คือโครงการและแผนงานพัฒนาต่าง ๆ ที่มุ่งสู่ผู้หญิงประเทศโลกที่สามมีประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน จากการสำรวจนโยบายการพัฒนาของสี่ทศวรรษ (สี่สิบปี) นักวิชาการสตรีนิยมคนหนึ่งคือ Moser (1993)** ค้นพบแนวทางเข้าสู่การพัฒนาที่สะท้อนให้เห็นถึงวิวัฒนาการของนโยบายที่แตกต่างกันถึงห้าแนวทาง เธอประเมินแนวทางเหล่านี้โดยใช้มโนทัศน์ต่าง ๆ ที่พัฒนาโดยนักสตรีนิยมอีกคนหนึ่งชื่อ Molyneux (1985)*** ที่ช่วยให้ Moser ประเมินแนวทางต่าง ๆ ภายใต้ WID (แบบเก่า) บนความสามารถของแนวทางเหล่านั้นในการตอบสนองต่อสิ่งที่เรียกว่า “practical needs” หรือ “ความจำเป็นเชิงปฏิบัติต่าง ๆ” ของผู้หญิงที่จำเป็นต้องได้รับการเอาใจใส่อย่างเร่งด่วน (เช่น การมีงานทำหรือได้รับการจ้างงาน บริการต่าง ๆ ทางด้านสุขภาพ และแหล่งน้ำ เป็นต้น) บวกกับ “ความต้องการเชิงยุทธศาสตร์ที่มากขึ้นของผู้หญิง” หรือที่ในภาษาอังกฤษใช้คำว่า ‘Women’s more strategic needs’ ที่จำเป็นจะต้องได้รับการ

* Tiano, S. (1984) ‘The Public-Private Dichotomy: Theoretical Perspectives on “Women in Development”’, *Social Sciences Journal*, Vol. XXI, No. 4: 11-28

** Moser, C.O.N. (1993) *Gender Planning and Development*, New York: Routledge.

*** Molyneux, M. (1985) ‘Mobilization Without Emancipation? Women’s Interests, State and Revolution in Nicaragua’, *Feminist Studies*, Vol. XI, No. 2.

ตอบสนองเพื่อที่จะสามารถเปลี่ยนแปลงสภาพที่เป็นผู้ถูกขูดรีดหรือสภาพที่ต่ำในสังคมได้ (ตัวอย่างเช่น สิทธิตามกฎหมาย, การแบ่งงานกันทำบนฐานของเพศภาวะและความรุนแรงในครัวเรือน เป็นต้น) (Visvanathan, et. al., 2007: 20)

สิ่งที่นักศึกษาและผู้สนใจควรตั้งข้อสังเกตไว้ตรงนี้ว่าในการกำหนดว่าจะอะไรคือ “ปัญหา” ของผู้หญิงในโลกที่สามตามแนวทางนี้ ปัญหาที่ว่าคือ การขาดแคลน การไม่พอเพียงของ **ความจำเป็น (needs)** ซึ่งไม่ใช่ **ความต้องการ (wants)** ต่างกันตรงที่ความจำเป็นถ้าขาดไปชีวิตก็ดำเนินไปอย่างยากลำบาก ส่วนความต้องการนั้นเป็นสิ่งที่เกินไปจากความจำเป็น ถ้าไม่มีหรือไม่ได้รับการตอบสนองก็ไม่ถึงกับ “ตาย” ยิ่งไปกว่านั้นความจำเป็น (needs) ที่ว่านี้ การพัฒนาแนว WID (ใหม่) ยังจำแนกแยกแยะออกเป็นสองประเภทคือ ‘practical needs’ ของผู้หญิงกับ ‘strategic needs’ ในทัศนะของพวกเขา การพัฒนาที่สนับสนุนหรือตอบสนองแต่เพียง ‘practical needs’ เท่านั้นถือว่าไม่พอ ต้องตอบสนองต่อ ‘strategic needs’ ด้วย ประเด็นนี้จะไปปรากฏความสำคัญอีกครั้งในเรื่องการเพิ่มอำนาจ (empowerment) ให้กับผู้หญิง

กลับไปที่แนวทางการพัฒนาประเภทต่าง ๆ ที่ Moser จัดไว้คือ

หนึ่ง **แนวสงเคราะห์** หรือ ‘welfare approach’ ซึ่งถือว่าเป็นแนวทางที่มีมาก่อน งานที่ถือว่าเป็นหลักหมาย (landmark) ของการเปลี่ยนแนว หรือเปลี่ยนทิศทางก็ว่าได้ แนวทางการพัฒนาแบบสงเคราะห์ (เช่น สังคมสงเคราะห์ แนวทาง “กาชาด” และองค์กรการกุศลต่าง ๆ – ผู้เขียน/ผู้เก็บความ) นี้มักจะมุ่งความสนใจไปแต่เพียงเรื่องบทบาทด้านการผลิตซ้ำต่าง ๆ รวมทั้งโครงการ/โครงการต่าง ๆ ด้านการควบคุมประชากร (ซึ่งในทฤษฎีความทันสมัย และหรือการพัฒนาในช่วง 1950-1960 เป็นต้นมา-ผู้เขียน/ผู้เก็บความ) ถือว่าเป็นปฐมเหตุของความยากจน (ในประเทศไทยประเด็นนี้สะท้อนให้เห็นในนโยบายการพัฒนาช่วงต้น ๆ ที่ใช้คำขวัญว่า “มีลูกมากจะยากจน” – ผู้เขียน/ผู้เก็บความ) ดังนั้นแนวทางสงเคราะห์จึงมุ่งเป้าหมายไปที่ ความจำเป็นในชีวิตประจำวัน หรือ practical needs มากกว่าความจำเป็นเชิงยุทธศาสตร์หรือ ‘strategic needs’

สอง **แนวทางการยุติธรรม** หรือ ‘equity approach’ เป็นประเภทที่สองตามการจัดประเภทของ Moser แนวทางนี้เป็นแนวทางหลักของวาระของ WID ที่ออกมาประกาศและผลักดันในช่วงทศวรรษผู้หญิงขององค์การสหประชาชาติ (the UN Decade for Women (1976-85) และยังไม่ปรากฏในช่วงต้น ๆ ของการจัดตั้ง (องค์กร) นักสตรีนิยม ซึ่งช่วยกันเรียกร้องความเสมอภาคระหว่างเพศภาวะ และด้วยการสนับสนุนผู้หญิงขององค์การสหประชาชาติ* ทำให้เกิดผลที่ยาวนานในเรื่องการออกกฎหมายของสังคม ซึ่งเข้ามาเสริมสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองของหลาย ๆ

* การที่องค์การสหประชาชาติในช่วงนั้นมีจุดยืน นโยบายและปฏิบัติการเชิงผลักดันในเรื่องผู้หญิงไม่ได้เกิดขึ้นลอย ๆ แต่เกิดจากการต่อสู้รณรงค์ การต่อรอง การชักจูง (lobby) อย่างเข้มแข็ง ไม่ที่ถ้อยของขบวนการผู้หญิงในระดับสากล

ประเทศให้เข้มแข็งขึ้นมาก กระนั้นก็ตามนักสตรีนิยมก็ยังคงต้องเผชิญหน้ากับการต่อต้านอย่างต่อเนื่องต่อการเรียกร้องเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกับผู้ชาย ดังนั้นพวกเธอจึงเปลี่ยนจุดเน้นทางนโยบายเพื่อสะท้อนความสอดคล้องของกระแสการพัฒนากว้าง ๆ ของทศวรรษ 1970 ซึ่งเป็นช่วงที่กระแสการพัฒนาก็ให้ความสำคัญกับเป้าหมายของการตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานของผู้คน (people's basic needs) ผลที่ตามมาคือ เกิดแนวทาง WID ประเภทที่สาม

สาม แนวทางต่อต้านความยากจน ('anti-poverty' approach) หรือบางครั้งเรียกว่า แนวทางจัดความยากจนก็น่าจะได้ (ในประเทศ สปป.ลาว ใช้นโยบาย “ลดอ่อนความทุกข์ยาก-ผู้เขียน/ผู้เก็บความ) แนวทางนี้จึงมุ่งความสนใจไปที่การเสริมความเข้มแข็งให้กับบทบาทด้านการผลิตของผู้หญิง ผ่านทางงานที่มีค่าจ้าง และการสร้างรายได้ (income-generation) จึงมีผลทำให้เกิดการละเลยหรือมองข้ามความสำคัญของความจำเป็นเชิงยุทธศาสตร์ (Visvanathan, et. al., 2007: 20) การละเลยเช่นนี้นักสตรีนิยมบางคนเรียกว่า เป็นการมองข้ามหรือไม่ให้ความสำคัญต่อการแก้ปัญหาในระดับหรือในเชิงโครงสร้าง

สี่ แนวทางประสิทธิภาพ หรือ 'efficiency' approach ตามการจัดประเภทของ Moser เป็นแนวทางที่สัมพันธ์หรือเชื่อมโยงกับแผนงานต่าง ๆ เรื่องการปรับเปลี่ยนโครงสร้าง (structural adjustment programmes) ขององค์การการเงินระหว่างประเทศ – International Monetary Funds หรือเรียกกันสั้น ๆ ว่า IMF ในช่วงทศวรรษที่ 1980 จุดเน้นประการหนึ่งของแนวทางนี้คือ การตอบสนองและการตอบโต้ของผู้หญิงต่อวิกฤตหนี้สินผ่านทางการมีส่วนร่วมในเศรษฐกิจที่อ้างว่ามีการปรับโครงสร้างใหม่ ในบรรยากาศของกระแสการปฏิรูปเศรษฐกิจในช่วงนั้น ความเร่งด่วนของการยกเอาปัญหาที่เป็นจริงทางปฏิบัติในชีวิตประจำวัน (practical problems) ต่าง ๆ ของผู้หญิงขึ้นมาผลักดันแก้ไขมีผลทำให้เกิดเป็นภาวะที่หนักหนาจนเกินไปต่อผู้หญิง และมีผลทำให้เกิดการชะงักงันความก้าวหน้าของผู้หญิงไปสู่การตอบสนองความจำเป็นเชิงยุทธศาสตร์ต่าง ๆ ของพวกเธอตามไปด้วย ดังนั้นจึงทำให้เกิดแนวทางที่ห้าตามมา

ห้า แนวทาง “การเพิ่มอำนาจ” หรือ 'empowerment' แนวทางนี้ของ WID ถือว่าเป็นตัวแทนของงานเขียนของนักสตรีนิยมโลกที่สามหรือ Third World feminist writing บวกกับการจัดตั้งในระดับรากหญ้า (grassroots organizing) แนวทางนี้ยกเอาเรื่องความต้องการเชิงยุทธศาสตร์ของผู้หญิงขึ้นมาใช้เพื่อเปลี่ยนแปลงกฎหมายและ โครงสร้างต่าง ๆ ที่กดขี่พวกเธอ โดยผ่านทางกระบวนการจัดตั้งอยู่รอบ ๆ ความจำเป็นที่เป็นจริงในแบบจากล่างสู่บน (Visvanathan, et. al., 2007: 20)

ดังนั้นเราอาจสรุปได้ว่ามโนทัศน์และหรือวิธีการหรือยุทธศาสตร์ ยุทธวิธีของสิ่งที่เรียกว่า 'empowerment' หรือการเพิ่มอำนาจให้กับผู้หญิงในฐานะที่เป็นเพศภาวะหนึ่งนั้นมีความละเอียด

และลึกซึ้งในเชิงกรอบคิด/ทฤษฎีพอสมควร ไม่ใช่แค่คิดโครงการ/โครงการอะไรขึ้นมาแล้วบอกว่า เพื่อผู้หญิงหรืออ้างว่าผู้หญิงมีส่วนร่วมแล้วจะถือว่าเป็นการ ‘empowerment’ คงไม่ได้ ผู้เขียน/ผู้เก็บความคิดว่าอย่างน้อยจะต้องมีมิติมุมมองที่เข้าใจเรื่อง **ผู้หญิงในฐานะที่เป็นเพศภาวะ** ซึ่งเป็นสิ่งประกอบสร้างทางสังคมซึ่งให้ภาพว่าผู้หญิงเป็นเพศที่อ่อนแอ ไร้เหตุผล เจ้าอารมณ์ เป็นผู้นำไม่ได้ เป็นเพศที่ไม่มีหลักการ มีหน้าที่เป็นเมีย เป็นแม่บ้าน “อยู่กับเหย้าเฝ้ากับเรือน” ทำงานนี้ได้ แต่ทำงานนั้นไม่ได้ อะไรทำนองนี้ ดังนั้นการเพิ่มอำนาจให้กับผู้หญิงจึงไม่เพียงแต่จัดฝึกอบรมอาชีพ (ทำงานเย็บปักถักร้อย) หางานให้ทำ จัดหาสินเชื่อ และ ฯลฯ แม้ว่าจะเป็นการตอบสนองความต้องการที่เป็นจริงในชีวิตประจำวัน (practical needs) ก็ตาม เท่านั้นยังไม่พอ ยังต้องตอบสนองความต้องการเชิงยุทธศาสตร์ (strategic needs) ต่าง ๆ ของผู้หญิงด้วย เช่น การแก้กฎหมาย เปลี่ยนกฎหมาย การปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางการเมือง แต่ที่สำคัญที่สุดจะต้องมีกระบวนการ “รื้อถอน” ภาพลักษณ์ประจำเพศภาวะ (gender stereotyping) หรือบางครั้งเรียกว่า “ภาพประทับตราทางเพศภาวะ” เพื่อจะนำไปสู่การ “รื้อถอน” อคติการแบ่งงานกันทำที่มีลักษณะเป็นการเลือกปฏิบัติ ความไม่เสมอภาคและการกดขี่บนฐานของเพศภาวะและปัญหาอื่น ๆ อย่างเป็นลูกโซ่ด้วย

ดังนั้นเราจึงเห็นได้ว่า ความคิดริเริ่มทางนโยบายที่สำคัญของ WID คือ “**การทำให้ประเด็นเรื่องเพศภาวะเป็นกระแสหลัก**”^{*} ในห้วงองค์กรการพัฒนาทั้งหลาย หรือในภาษาอังกฤษใช้คำว่า the mainstreaming of gender issue (Anderson, 1993)^{**} ส่วนนักสตรีนิยมอีกคนหนึ่งคือ Jahan (1995)^{***} ตั้งข้อสังเกตว่า WID ทำให้เกิดการผลักดันปฏิบัติการ mainstreaming ผ่านการทำให้การมองเห็นผู้หญิง (women’s visibility) มีเพิ่มมากขึ้น เกิดมีการรายงานข้อมูลการพัฒนาบนฐานของเพศภาวะ รวมทั้งมีผลต่อการตั้งให้เพศภาวะเป็นวาระของการวางแผนการพัฒนา (ทุกเรื่องทุกแผน) งานศึกษาองค์กรพัฒนาสื่อองค์กรของเธอแสดงให้เห็นถึงความก้าวหน้าในสองด้าน ด้านแรกคือทำให้ “**ผู้หญิงถูกมองเห็น**” มากขึ้น และ สอง มีการรายงานข้อมูลด้านการพัฒนาโดยมีการจำแนกเป็นเพศภาวะมากขึ้น ส่วนในเรื่องการวางแผนการ/แผนงานพัฒนาโดยมีเพศภาวะเป็นวาระสำคัญนั้น เธอประเมินว่ายังก้าวหน้าในระดับที่ค่อนข้างจำกัด (Visvanathan, et. al., 2007: 20-21)

* ฉลาดชาย รมิตานนท์ “ผู้หญิงกับประวัติศาสตร์นิพนธ์และสังคมศาสตร์, จุดยืน, วารสารสตรีนิยมไทย, ปีที่ 1, 2550, น.243-255., ศูนย์สตรีศึกษา, คณะสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, กรุงเทพฯ

** Anderson, M. (1993) **Focusing on Women**, New York: UNIFEM.

*** Jahan, R. (1995) **The Elusive Agenda**, London: Zed Book.

การอ่านเพิ่มเติม

อย่างน้อยในหนังสือ Visvanathan, et. al., 2007 ที่ใช้เป็นแหล่งอ้างอิงหลักในข้อเขียนตอนนี้ชี้ให้เห็นว่า แนวทางการพัฒนากับผู้หญิงแบบ WID นั้นครอบคลุมถึงสองทศวรรษ (ยี่สิบปี) การวางแผนนโยบายการพัฒนาภายใต้ WID แสดงให้เห็นความสำเร็จในด้านการเปลี่ยนแปลงสังคม บางระดับ นักศึกษาและผู้สนใจควรอ่าน บทที่ 2 ซึ่งบรรยายถึงจุดกำเนิดและการเติบโตของกระแส WID ที่อาจถือได้ว่าค่อนข้างมั่นคงพอควร รวมทั้งเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นพร้อม ๆ กันไปกับวาทกรรมเชิงทฤษฎี (การพัฒนา) ที่ขยายอยู่ทั่วไปในสาขาการพัฒนา ในบทที่ 2 ซึ่งผู้เขียนคือ Tinker* ได้ชูประเด็นสองเรื่องที่มีอิทธิพลต่อนโยบายของ WID และแทรกอยู่ทั่วไปในวาทกรรมทางการทั้งหลาย นั่นคือ ความเสมอภาคทางเพศภาวะ และ ประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจ เธอทำให้วาทกรรม WID มีความชัดเจนมากขึ้น โดยเธอจัดประเภทผู้เกี่ยวข้องออกเป็น ผู้เล่น-ผู้ผลักดัน (players-advocates) ผู้ปฏิบัติ (practitioners) และนักวิชาการ (scholars) ผู้เข้ามาปักหลักอยู่ในเส้นทางหรือพื้นที่ (field) การพัฒนากับผู้หญิงและได้ช่วยให้ผู้หญิงมีที่ทาง (place) ที่ชอบธรรมอยู่ในประเด็นต่าง ๆ ของผู้หญิงในวาระ (agenda) ขององค์การสหประชาชาติ และองค์การระหว่างประเทศอื่น ๆ (Visvanathan, et.al., 2007: 21)

อนึ่งในช่วงเวลานี้เริ่มมีการใช้มนทัศน์เรื่อง เพศภาวะหรือ gender กันมากขึ้นแล้วในการยกประเด็นปัญหาต่าง ๆ ขององค์การการพัฒนา แต่กระแสการพัฒนาที่ถูกผลักดันต่อมายังคงใช้ชื่อผู้หญิงกับการพัฒนาหรือผู้หญิงและการพัฒนาอยู่ อย่างไรก็ตาม แนวทางหรือทฤษฎีการพัฒนาในแนว WID ไม่ได้สูญหายไปเมื่อเกิดแนวอื่นตามมา หากยังคงมีผลกระทบต่อโครงการพัฒนาต่าง ๆ มาจนปัจจุบัน

ผู้หญิงกับการพัฒนา (Women and Development-WAD)

แนวทางหรือทฤษฎีการพัฒนาแนว WAD นี้มีต้นตอความคิดมาจากนักประวัติศาสตร์ที่เป็นมาร์กซิสต์ เริ่มตั้งแต่ เฟรดเดอริก เอ็งเกิลส์ (Frederick Engels นักคิดร่วมสมัยกับ Marx) ในงานที่ตีพิมพ์ปี 1942 เขาเสนอไว้ว่า การปฏิวัติเกษตรกรรม (Agricultural Revolution) ที่เกิดขึ้นผ่านการตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนที่อยู่กับที่กับทางเพื่อปลูกพืชผลและเลี้ยงสัตว์ต่าง ๆ เป็นปัจจัยที่นำไปสู่การเกิดมีโครงสร้างสูงต่ำขึ้นในสังคมที่ถือว่าแต่เดิมเป็นสังคมไม่มีชนชั้น เอ็งเกิลส์เสนอด้วยว่าสถาบันทรัพย์สินส่วนตัวและการแต่งงานหรืออยู่กินแบบผัวเดียวเมียเดียวที่ถูกเชิดชูขึ้นมา มีผลต่อการเสื่อมถอยลงของสถานภาพของผู้หญิง จากประเด็นนี้นักสตรีนิยมมาร์กซิสต์จึงตั้งเป็นสมมุติฐาน

* Thinker, I. (1990) Persistent Inequalities, New York: Oxford University Press.

(hypothesize) ว่า ความปรารถนาที่จะรักษาทรัพย์สินส่วนตัวให้อยู่ในสายเลือดเดียวกัน (อันเป็นความจำเป็นที่ไม่เคยมีมาก่อนในยุคสมัยที่สังคมมนุษย์มีระบบกรรมสิทธิ์ร่วมของชุมชน/communal ownership) ผสมกับความต้องการที่จะควบคุมแรงงานของเด็ก ๆ หรือลูก ๆ ที่เกิดขึ้นทำให้พวกเขาพยายามควบคุมเพศวิถีของภรรยาของตนผ่านทาง การแต่งงานแบบผัวเดียวเมียเดียว ลำดับขั้นสูงต่ำของอำนาจบนฐานของเพศภาวะนี้เข้มข้นมากขึ้นเมื่อเกิดการขยายตัวของทุนนิยมและทำให้เกิดผลตามมาเช่น การผลิตเพื่อใช้สอยโดยตรง ซึ่งถือว่าเป็นคุณสมบัติเด่นของสังคมที่มีลักษณะเป็นสังคมชุมชนอยู่มากนั้น ถูกแทนที่โดยการผลักดันเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนและการผลิตแบบนี้ถูกยึดกุมเอาไปโดยผู้ชายและต่อมาการทำงานในการผลิตแบบนี้ถูกมองว่าเป็นหน้าที่สาธารณะหรือ ‘public’ function ที่ผู้ชายทำส่วนพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับการผลิตซ้ำ (เช่น การเจริญพันธุ์ การเลี้ยงดูอบรมเด็ก งานบ้านและอื่น ๆ – ผู้เขียน/ผู้เก็บความ) และการบริโภคที่สัมพันธ์กับพื้นที่หรือปริมาตรส่วนตัวหรือ ‘private’ domain นั้นถูกมอบหมายให้เป็นของผู้หญิง ความสำคัญเชิงประวัติศาสตร์ของการแบ่งแยกออกเป็น “สาธารณ-ส่วนตัว” (public-private) นี้เข้ามาปรากฏชัดเจนในการถกเถียงโดยนักสตรีนิยมทุกสายทุกแนวทางเมื่อพวกเขาพิจารณาประเด็นความสำคัญในเรื่องการทำงานที่มีค่าจ้างของผู้หญิงในฐานะที่เป็นที่มาของสถานภาพและอำนาจในตัวเองของผู้หญิง (Visvanathan, et. al., 2007: 21) แต่ผู้เก็บความขอให้นักศึกษาและผู้ที่สนใจตั้งข้อสังเกตไว้เสียก่อน ในตอนนี้ว่า การแบ่งพื้นที่ (domain/sphere และ ฯลฯ) ออกเป็นสองส่วนนี้ ปัจจุบันถูกมองว่าเป็นจุดอ่อนหรือ “กั๊ก” ทางความคิด กล่าวคือมีลักษณะเป็นการแบ่งเป็น (สอง) ขั้วตรงข้าม (binary) ซึ่งไม่ถูกต้องเพราะสังคมมีความซับซ้อนเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวมากกว่าสองแนวหรือสองขั้ว บางคน เช่น Caren Kapland เสนอว่ามีพื้นที่ระหว่างกลาง (ซึ่งอาจเป็นแถบ/แนวเล็ก ๆ) ของพื้นที่ใหญ่ที่ไม่มีความแน่นอน (the interstitial spaces of indeterminacy) เป็นต้น (McDowell, L. ใน Eagleton (eds), 2003, : 27)

วิธีคิดเบื้องหลัง WAD เห็นได้จากข้อเสนอเชิงวิเคราะห์ของ Jaquette (1982) ได้เช่นกัน เธอตั้งข้อสังเกตว่านักสตรีนิยมแนวมาร์กซิสต์และนักสตรีนิยมแนวเสรีนิยมมีความเห็นร่วมกันว่า โครงสร้างต่าง ๆ ของการผลิตเป็นตัวกำหนดสถานภาพที่ต่ำต้อยกว่าของผู้หญิง ประเด็นนี้นักสตรีนิยมแนวเสรีนิยมยกเอาเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีขึ้นมาว่าเป็นกลไกที่ทำให้ผู้หญิงตกอยู่ในสถานะดังกล่าว โดยที่ไม่พิจารณาถึงผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีที่มีต่อความแตกต่างทางชนชั้น ซึ่งเป็นสิ่งที่นักสตรีนิยมแนวมาร์กซิสต์ให้ความสำคัญ ยิ่งไปกว่านั้น Jaquette ยังเน้นย้ำที่ความสำคัญของการยอมรับภายในทฤษฎีมาร์กซิสต์ว่า งานบ้านที่ไม่มีเงินค่าตอบแทนและบริการต่าง ๆ ในกระบวนการผลิตซ้ำ (reproductive services) นั้น (เช่น การตั้งท้อง การออกลูก และดูแลลูกและอื่น ๆ – ผู้เขียน/ผู้เก็บความ) มีความสำคัญมากสำหรับนายทุนที่เป็นนายจ้างทั้งหลาย ผู้ที่

กำไรซึ่งเกิดจากการประกอบการของคนเหล่านี้ขึ้นอยู่กับ การจ่ายเงินค่าจ้างให้กับคนงานต่ำกว่า มูลค่าที่แท้จริงของแรงงานเหล่านี้อีกด้วย (Visvanathan, et. al, 2007: 21)

ทัศนะของนักสตรีนิยมที่วิพากษ์ WID ที่น่าสนใจอีกทัศนะหนึ่งมาจากการทบทวนงานวิจัยต่าง ๆ โดย Badarage (1984) เธอโต้แย้งไว้ว่า นักสตรีนิยมที่ใช้กรอบ (ในการพัฒนา) แบบ WID มักจะมุ่งประเด็นที่แคบลงไป เช่นเฉพาะที่ความไม่เท่าเทียมกันทางเพศ (sexual inequality) (ผู้เก็บความขอให้นักศึกษาและผู้สนใจตั้งข้อสังเกตว่า inequality ในที่นี้ใช้กับ sex ไม่ใช่ gender) พร้อมกันนั้นก็มองข้ามปัจจัยทางโครงสร้างและสังคม-เศรษฐกิจที่ความไม่เสมอภาคทางเพศภาวะฝังตัวอยู่ภายในปัจจัยเหล่านี้ โดยเธอนำเอาสองทัศนะ/แนวทาง (สตรีนิยมเสรีนิยมกับสตรีนิยมแนวมาร์กซิสต์) มาเปรียบเทียบกันดังนี้

การศึกษาของ (นักสตรีนิยมแนวมาร์กซิสต์) แสดงให้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงบทบาทต่าง ๆ ของผู้หญิงในการผลิตทางเศรษฐกิจถูกกำหนดโดยการไหลมารวมกันของเหตุปัจจัยทางประวัติศาสตร์จำนวนหนึ่ง เช่น การแบ่งงานกันทำตามเพศในการผลิตซ้ำ โครงสร้างทางชนชั้นของท้องถิ่น การปะทะประสานของภูมิภาคต่าง ๆ (regions) กับภาคการผลิตต่าง ๆ (sectors of production) ภายในเศรษฐกิจชาติและเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ฉะนั้น ผลที่เกิดตามมาคือ ความหลากหลายและซับซ้อนมหาศาลในการบูรณาการผู้หญิงเข้ากับกระบวนการต่าง ๆ ของพัฒนาการของการพัฒนาทุนนิยม (Bandarage, 1984: 502, ใน Visvanathan, et. al., 2007: 21-22)

ข้อเสนอของ Bandarage ข้างบนสะท้อนให้เห็นถึงจุดยืนทางทฤษฎีของนักทฤษฎีในแนว มาร์กซิสต์ และนักทฤษฎีแนวพึ่งพา (dependency theorists) ที่ได้รับการยกตัวอย่างหรือยกมาให้เห็นเป็นรูปธรรมจากการที่พวกเธอมุ่งประเด็นสู่การขูดรีดผู้หญิงโดยบริษัทข้ามชาติ กล่าวคือพวกผู้หญิงยากจนและไม่ใช้คนผิวขาวถูกคั่นหาเนื่องจากพวกเธอหัวอ่อน (ดัดได้ง่าย) และยอมรับค่าจ้างราคาถูกให้มาทำงานในโรงงานประเภทนิคมอุตสาหกรรมที่ถูกจัดตั้งขึ้นมาเพื่อกวาดกำไรให้กับบริษัทต่างชาติ ในขณะที่ศูนย์อุตสาหกรรมแบบนี้ขยายตัวเพิ่มขึ้นเป็นทวีคูณไปทั่วโลกนี้ พื้นที่ของกระบวนการผลิตเพื่อส่งออกดังกล่าว ได้กลายเป็นที่เสมือน โลกของการขูดรีดผู้หญิงข้ามชาติ ซึ่งกลายเป็นพื้นที่แบบห้องทดลองของการศึกษาจำนวนมากมายของนักสตรีนิยมและนักวิชาการที่เป็นตัวแทนของสาขาวิชาและอุดมการณ์ที่หลากหลาย (นักศึกษาและผู้สนใจที่ต้องการค้นคว้าในรายละเอียดต่อไปอีก โปรดดู Part 2, Chapter 12; Part 3, Chapter 17-19; และ Part 5, Chapter 34 ของ Visvanathan, et. al., 2007)

อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีมาร์กซิสต์ในทัศนะทางวิชาการปัจจุบันถูกจัดว่าเป็นทฤษฎีแบบโครงสร้างนิยม ฉะนั้นมิติมุมมองต่าง ๆ ที่นักสตรีนิยมมาร์กซิสต์ใช้ในการวิเคราะห์วิพากษ์ผู้หญิง

กับการพัฒนาจึงถูกมองว่ามีลักษณะเป็นแนวโครงสร้างนิยมที่มีจุดอ่อน นักสตรีนิยมเช่น Kabeer (1994) พบเช่นเดียวกับนักวิพากษ์ที่ทำมาก่อนว่า นัก (สตรีนิยม) มาร์กซิสต์ให้ความสนใจค่อนข้างน้อยกับพื้นที่ของการผลิตซ้ำและความสัมพันธ์ระหว่างชาย-หญิงในระดับครัวเรือน เธอตั้งข้อสังเกตว่าเนื่องจากนักสตรีนิยมมาร์กซิสต์มุ่งความสนใจส่วนใหญ่ไปที่โครงสร้างการผลิตเพื่อแลกเปลี่ยนค่าขาย จึงทำให้พวกเขาไม่ค่อยให้ความสำคัญกับบทบาทของผู้ชายในการกดขี่ผู้หญิง Kabeer ได้ทบทวนงานของนักสตรีนิยมที่มีทัศนะร่วมกับมาร์กซิสต์ในเรื่องการวิเคราะห์ชนชั้นและที่มีมุมมองที่ต่างหรือเจออกไปจากแนวของมาร์กซิสต์ในเรื่องความสัมพันธ์ทางเพศภาวะ จากนั้นเธอจึงชี้ให้เห็นว่าประเด็นเรื่องความไม่เสมอภาคระหว่างเพศ (sexual inequality) นี้ได้แบ่งแยกมิติมุมมองของนักสตรีนิยมออกเป็นสามกลุ่มคือ หนึ่ง กลุ่มสตรีนิยมแนว (ทฤษฎี) พึ่งพา ('dependency feminism') สอง กลุ่มทุนนิยมปิตาธิปไตยโลกและความรุนแรงของชาย ('global capitalist patriarchy and male violence') สาม กลุ่มที่สนใจการสะสมทุนของทุนนิยมและความสัมพันธ์ทางสังคมบนฐานของเพศภาวะ ('capital accumulation and social relations of gender') (Visvanathan, et. al., 2007: 22)

หนึ่ง นักสตรีนิยมแนวทฤษฎีพึ่งพา (dependency feminist) ในทัศนะของ Kabeer คือพวกที่ใช้กรอบคิดเดิมของนักสตรีนิยมมาร์กซิสต์ และพวกนี้มองความไม่เสมอภาคต่าง ๆ ระหว่างผู้หญิงกับผู้ชายในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของภาพที่ใหญ่กว่าของเศรษฐกิจโลก (คือถ้าจะแก้ปัญหาคือความไม่เสมอภาคระหว่างเพศ/เพศภาวะต้องแก้ระบบเศรษฐกิจโลกที่เป็นระบบเศรษฐกิจแบบประเทศเล็กตกอยู่ในภาวะพึ่งพาประเทศใหญ่ หรือมหาอำนาจเสียก่อน-ผู้เขียน/ผู้เก็บความ) เช่นเดียวกันกับที่นักสตรีนิยมแนวนี้ดูความไม่เสมอภาคระหว่างเพศว่าเป็นเพียงอีกด้านหนึ่งของไม่เท่าเทียมกันที่ถูกสร้างขึ้นมาโดยการสะสมทุนของทุนนิยม (capitalist accumulation) อย่างไรก็ตามเธอยอมรับว่าการวิเคราะห์แบบนี้เข้าไปขยายการวิพากษ์แบบ WID ที่มีต่อทฤษฎีการพัฒนากระแสหลักที่เมินเฉยกับสาเหตุเชิงโครงสร้างต่าง ๆ และเป็นกระแสที่มุ่งเน้นไปที่การเปลี่ยนแปลงบนฐานของการเปลี่ยนปัจเจกบุคคล (Visvanathan, et. al., 2007: 22) ตัวอย่างเช่น โครงการพัฒนาที่มุ่งในเรื่องการจัดฝึกอบรมอาชีพ ฝึมือแรงงานจัดหาสินเชื่อให้กับผู้หญิง แต่ไม่ได้เปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรมของประเทศนั้น ๆ ให้หลุดพ้นจากสภาวะการกดขี่พึ่งพาในด้านทุน เทคโนโลยี ตลาด และอื่น ๆ ประเทศศูนย์กลางทุนนิยมโลก หรือประเทศอุตสาหกรรมประเทศที่พัฒนาแล้ว หรือประเทศ "โลกที่หนึ่ง"

สอง นักวิชาการ/นักสตรีนิยม กลุ่มที่สองคือกลุ่มที่มุ่งความสนใจศึกษาและวิเคราะห์ทุนนิยมปิตาธิปไตยโลกกับความรุนแรงของผู้ชาย (global capitalist patriarchy and male violence) ซึ่งถูกจัดว่าเป็นส่วนหนึ่งของประเด็นของนักสตรีนิยมถึงรากเหง้า (radical feminists) ในการจัดแบ่ง

แนวต่าง ๆ ของ Kabeer เธอถือว่างานของกลุ่มนี้อยู่ภายใต้อิทธิพลของงานเขียนต่าง ๆ ของนักมานุษยวิทยาหญิงชาวเยอรมันชื่อ Maria Mies ผู้ซึ่งให้ความสำคัญต่อการวิเคราะห์เพศภาวะว่ามาก่อนการวิเคราะห์ชนชั้นในทัศนะของมาร์กซิสต์รุ่นดั้งเดิม Kabeer ตั้งข้อสังเกตว่า Mies มีคุณูปการสำคัญมากต่อการขยายการวิพากษ์ของนักสตรีนิยมมาร์กซิสต์ในการชี้ให้เห็นว่า ร่างกายของผู้หญิงเป็นพื้นที่ของการใช้ความรุนแรงของปิตาธิปไตย (the female body as the site of patriarchal violence) อย่างไรก็ตาม Kabeer เชื่อว่าโลกทัศน์ของ Mies ซึ่งประกอบขึ้นด้วยสมมุติฐานและกฎเกณฑ์ทั่วไปต่าง ๆ เกี่ยวกับ ลักษณะที่ตายตัวของประวัติศาสตร์ของปิตาธิปไตย นั้นเป็นโลกทัศน์ (หรือความคิด) ที่ผิด ดังเห็นได้จากข้อความในข้อเขียนต่อไปนี้ของ Mies ‘All men appear as monsters, their culpability in direction inverse proportion to their location in the global patriarchal heirarchy, all women appear as their victims’ (Mies, 1994: 53 อ้างใน Visvanathan, et. al., 2007: 22) ข้อความนี้สามารถเก็บความคร่าว ๆ ได้ว่า “ผู้ชายทุกคนเป็นเสมือนสัตว์ร้าย ความสามารถในการทำความเข้าใจในทิศทางที่อยู่ในขนาดที่กลับกันหรือสัมพันธ์กับตำแหน่งแห่งที่ของพวกเขาในลำดับชั้นสูงต่ำของปิตาธิปไตยโลก ส่วนผู้หญิงทั้งหมดปรากฏเป็นเหยื่อของพวกเขา” หมายความว่าพวกผู้ชายทั้งหมดเหมือนสัตว์ร้ายที่ยังอยู่ในลำดับชั้นสูง ๆ ของปิตาธิปไตยโลกก็ยังสามารถทำอันตรายผู้หญิงผู้เป็นเหยื่อได้มากขึ้นได้ทุกแห่งหนในโลก

ในทัศนะของ Kabeer จุดยืนที่มีลักษณะไม่ประนีประนอมของนักสตรีนิยมแนวมาร์กซิสต์และแนวพึ่งพาเพื่อต่อสู้ให้เกิดการปรับเปลี่ยนเชิงโครงสร้างอย่างถึงรากถึงโคนนี้ด้านหนึ่งเป็นเสมือนเครื่องบ่งชี้หรือตอกย้ำความเข้มแข็งของจุดยืนหรือตำแหน่งแห่งที่ทางอุดมการณ์และจริยธรรม แต่อีกด้านหนึ่งชี้ให้เห็นความกระด้างของจุดยืนนี้เช่นกัน กลับทั้งยังเป็นเครื่องผูกมัดเชิงข้อจำกัดต่อการเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องกับความพยายามของทางการ (เช่นของรัฐ) ที่จะยกประเด็นความต้องการเบื้องต้นหรือเร่งด่วนหรือความจำเป็นพื้นฐานของผู้หญิงในโลกที่สามขึ้นมาแก้ไข (Visvanathan, et. al., 2007: 22-23)

อนึ่ง การจัดกลุ่มที่สามของ Kabeer เป็น “กลุ่มสะสมทุนของทุนนิยมกับความสัมพันธ์ทางสังคมบนฐานเพศภาวะ” จะได้พูดถึงในส่วนต่อไปที่ว่าด้วย Gender and Development

สิ่งที่นักศึกษาควรอ่านเพิ่ม

จากในหนังสือของ Visvanathan, et. al., 2007 ที่ใช้เป็นหลักในการเก็บความแนวทางทฤษฎีการพัฒนาในเอกสารส่วนนี้ควรอ่าน บทที่ 3 ซึ่งเป็นบทที่เขียนโดย Beneria และ Sen เป็นบทที่ชื่อ Accumulation, Reproduction and Women’s Role in Economic Development: Boserup Revisited. ในบทนี้ Beneria และ Sen ประเมินงานของ Boserup อย่างวิพากษ์แล้วสรุปว่า จริงอยู่งาน

ขึ้นสำคัญของนักเศรษฐศาสตร์เสรีนิยมขึ้นนี้ได้ให้ความสำคัญกับบทบาทของผู้หญิงในระบบเศรษฐกิจก็จริง แต่เธอก็ล้มเหลวที่จะท้าทายหุ่นจำลองการพัฒนาแบบทุนนิยม เธอทั้งคู่โต้แย้งว่า ในขณะที่ Boserup มุ่งประเด็นการพิจารณาไปที่บทบาทด้านอาชีพนอกบ้านของผู้หญิง แต่เธอกลับมองข้ามบทบาทต่าง ๆ ของผู้หญิงภายในบ้าน พวกเขาเห็นว่า การวิเคราะห์ของ Boserup ขาดฐานทางทฤษฎีที่มีการพัฒนาอย่างชัดเจน จึงทำให้นำไปสู่การค้นพบต่าง ๆ ที่ค่อนข้างจะเป็นการบรรยายกว้าง ๆ เกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางเพศภาวะ แต่กลับปราศจากอะไรที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับการแบ่งแยกทางชนชั้น ผลที่ตามมาคือทำให้เธอสรุปว่า การเลือกปฏิบัติต่อผู้หญิงมีรากหยั่งลึกอยู่ในค่านิยมทางวัฒนธรรมที่สามารถแก้ไขได้ผ่านทางเทคโนโลยีและงาน (ส่วนที่ 3 และ 4 ของหนังสือเล่มดังกล่าวนำเสนอเนื้อหาสาระและการประเมินมิตติมมมองต่าง ๆ ทางทฤษฎีของนักสตรีนิยมมาร์กซิสต์และนักสตรีนิยมสังคมนิยมที่กว้างขวางกว่าที่เก็บความมาในเอกสารนี้) (Visvanathan, et. al., 2007: 23)

เพศภาวะกับการพัฒนา (Gender and Development – GAD)

กระแสหรือแนวทางทฤษฎีการพัฒนาที่เกิดขึ้นเป็นกระแสสำคัญที่สามในแวดวงนักสตรีนิยมหลังจาก WID และ WAD คือเพศภาวะกับการพัฒนาซึ่งเรียกชื่อย่อ ๆ กันว่า GAD ปรากฏตัวขึ้นในทศวรรษที่ 1980 และเป็นตัวแทนของการเข้ามารวมกันของมิตติมมมองของนักสตรีนิยมที่หลากหลาย รากเหง้าหรือมรดกตกทอดของ GAD กล่าวได้ว่ามาจากลัทธิปฏิบัติการณ์แนวสตรีนิยม (feminist activism) ในขบวนการเคลื่อนไหวของผู้หญิงร่วมกับส่วนหรือกลุ่มที่แตกออกมาจากลำดับชั้นบางส่วนของขบวนการ Marxists feminists ผู้ซึ่งหลายคนตั้งข้อสงสัยหรือท้าทายวิธีคิดหรือแนวทางที่ว่า การวิเคราะห์ชนชั้นแต่เพียงอย่างเดียวสามารถอธิบายการกดขี่ผู้หญิงได้ แนวทางที่สามนี้ว่ากันว่าอยู่ใต้อิทธิพลครอบงำของนักสตรีนิยมสังคมนิยม (socialist feminists)* ที่พวกเขาได้นำเอาบทเรียนต่าง ๆ ที่เรียนรู้มาจากความล้มเหลวของ WID และข้อจำกัดต่าง ๆ ของ WAD มารวมกันผลที่ออกมาคือ กรอบการวิเคราะห์ (analytical framework) ที่เน้นย้ำความสัมพันธ์ทางเพศภาวะทั้งในพลังแรงงาน (labour forces) ในระบบทุนนิยมอุตสาหกรรมและพื้นที่หรือปริมาตรของการผลิตซ้ำ (reproductive sphere) จากงานของ Kate Young (1992) บอกเราว่า GAD มีจุดเน้นไม่เพียงแต่ที่ผู้หญิง (เช่นเดียวกัน WID และ WAD) เท่านั้น แต่ยังเน้นที่ความสัมพันธ์ทางสังคมนระหว่างผู้ชายและผู้หญิง นอกจากนั้นยังมีจุดเน้นที่ที่ทำงาน (workplace) และพื้นที่ (settings) อื่น ๆ ด้วย GAD ใช้สิ่งที่เรียกว่า ‘gender relations’ หรือ “ความสัมพันธ์ทางเพศภาวะ” มากกว่าที่จะใช้คำ

* นักศึกษาและผู้ที่สนใจต้องอ่านหรือหาความรู้เพิ่มเติมเรื่องของ Socialist feminists/Socialist feminism ได้จากหลายแหล่ง

ว่า “ผู้หญิง” หรือ ‘women’ ในฐานะที่เป็นประเภทในการวิเคราะห์ (category of analysis) พร้อมกันนั้นก็มองด้วยทัศนะในการวิเคราะห์ว่า ผู้ชายเป็นผู้ที่สามารถเข้ามาเป็นผู้สนับสนุนผู้หญิงได้ (Visvanathan, et. al., 2007: 23) หนึ่งสิ่งที่เรียกว่า ‘gender’ หรือ “เพศภาวะ” หรือนักสตรีนิยมไทยบางคน/บางครั้ง แปลว่า “เพศสภาพ” นี้มีความหมายว่า “ความเป็นเพศ” เป็นสิ่งประกอบสร้างทางสังคม/วัฒนธรรมที่ขึ้นอยู่กับบริบทด้านเวลาและสถานที่ “ความเป็นเพศ” หรือ “เพศภาวะ” จึงไม่ใช่ธรรมชาติและไม่มีเพียงสองภาวะ/สภาพแต่มีหลากหลายภาวะ กับทั้งยังไม่ตายตัวแต่เลื่อนไหลหรือแปรผันได้ ดังนั้นจึงมีความซับซ้อน (complex) มาก

หุ้่นจำลองการพัฒนาในแนว GAD นี้กล่าวกันว่าได้นำเอาการมองในแบบองค์รวม (holistic approach) เข้ามาใช้ และถือว่าการพัฒนาเป็นกระบวนการที่ซับซ้อนที่ถูกอิทธิพลของพลังทางการเมืองและสังคม-เศรษฐกิจเข้ามากระทบ Young ย้ำว่า GAD คาดหวังว่า รัฐ (the state) ต้องเข้ามาบริหารหรือเป็นเจ้าของภาพแสดงบทบาทสำคัญในการจัดให้มีรายการ (หรือโครงการ) ต่าง ๆ ที่สนับสนุนงานทางด้านการผลิตซ้ำทางสังคม ตัวอย่างเช่น การดูแลและการบำรุงเลี้ยงดูเด็ก ๆ ผู้ที่สนับสนุนผลักดัน GAD ตระหนักว่า ความขัดแย้งต่าง ๆ ในครัวเรือนเกิดขึ้นจากทั้งการแบ่งแยกทางเพศภาวะ (gender divisions) และจากความแตกต่างทั้งหลายระหว่างวัยหรือระหว่างช่วงอายุ พวกเขาให้ความสำคัญกับความหวังไขของผู้หญิงต่อการเป็นอิสระในทางเศรษฐกิจ (ไม่ต้องตกอยู่ในภาวะพึ่งพาผู้ชาย-ผู้เก็บความ) กับทั้งยังให้น้ำหนักกับกิจกรรมหรือการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่ประกาศใช้ยุทธวิธีต่าง ๆ เช่นการจัดตั้งชุมชน (community organizing) ปฏิบัติการหรือการกระทำเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่เรียกในภาษาอังกฤษว่า transformative action การให้การศึกษาแก่สาธารณะ (public education) และการสร้างแนวร่วม (coalition-building) (Visvanathan, et. al., 2007: 23) ในความเป็นจริงหากจะแปรวัตถุประสงค์ของการพัฒนาในแนว GAD ให้เป็นกิจกรรมเป็นปฏิบัติการที่เป็นรูปธรรมสามารถทำได้อย่างกว้างขวางหลากหลายลึกซึ้ง และซับซ้อนมากเลยทีเดียวขึ้นอยู่กับประสบการณ์และจินตนาการของผู้ที่นำไปใช้ว่าสามารถทำได้อย่างมีข้อจำกัดหรือไม่มีข้อจำกัดขนาดไหน

การจัดกลุ่มหรือแนวทางการพัฒนาโดย Kabeer ให้มีกลุ่มที่สามซึ่งเป็นการจัดกลุ่มของนักสตรีนิยมในแนวนักสตรีนิยมเชิงโครงสร้างและเรียกชื่อว่า แนวทางการสะสมทุนของทุนนิยมกับความสัมพันธ์ทางเพศภาวะนี้กล่าวได้ว่าเป็นการแสดงให้เห็นถึงแก่นแกนของหุ้่นจำลองการพัฒนาแบบ GAD ในการพรรณนาถึงกลุ่มนี้ Kabeer ชีตเส้นได้พื้นฐานของวิถีคิดแบบ GAD ที่มีร่วมกับแนวทางมาร์กซิสต์และทฤษฎีการพึ่งพา ซึ่งทั้งสามแนวนี้ต้องการแสวงหาการปฏิรูปโครงสร้าง แต่เธออธิบายนัยของประเด็นนี้เพิ่มเติมว่า GAD ไปไกลกว่าการวิเคราะห์ในแนวมาร์กซิสต์ ซึ่งเอาใจใส่มากกับเรื่องของการผลิต โดยที่ GAD ก้าวไปสู่พื้นที่ของการผลิตซ้ำ ทั้งนี้เธอเห็นว่าวิถีคิดแบบ

GAD นำจะหลีกเลี่ยงการเหวี่ยงแหหรือการสร้างกฎเกณฑ์ทั่วไป (sweeping generalizations) ที่พบในหมู่นักสตรีนิยมมาร์กซิสต์ (และนักสตรีนิยมเสรีนิยม) บางคนทีพุดถึงลักษณะบางประการของการกดขี่โดยปิตาธิปไตยในแนวที่เป็นสากล ประเด็นสุดท้าย Kabeer เสนอว่า GAD ได้เปิดทางด้านยุทธวิธีใหม่ ๆ ให้กับ การแทรกแซง หรือการเข้าไปมีบทบาทของนักสตรีนิยม โดยเธอชี้ให้เห็นว่า “นักสตรีนิยมมาร์กซิสต์ยุคก่อน ๆ” ปฏิเสธที่จะทำงานกับองค์กรต่าง ๆ ด้านการพัฒนาของรัฐ ซึ่งเป็นองค์กรแหล่งเงินทุนหลักแก่โครงการของผู้หญิง เธอยืนยันว่าวิธีคิดวิธีทำงานหลายแนวทางของ GAD ทำให้สามารถแยกแยะระหว่างทุนนิยม ปิตาธิปไตยและเชื้อชาตินิยม (racism) ได้ พร้อมกันนั้นยังทำให้นักสตรีนิยมสามารถระบुरอยแตกหรือข้อบกพร่องหรือจุดอ่อนในนโยบายต่าง ๆ ของรัฐเพื่อที่จะสามารถเข้าไปแทรกแซงเชิงยุทธศาสตร์ยุทธวิธีเพื่อผลักดันวาระของนักสตรีนิยมได้ เธอมองยุทธวิธีที่ต่าง ๆ กัน แต่อยู่ด้วยกันได้แบบนี้ว่าเป็นสิ่งที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและมีความจำเป็นสำหรับนักสตรีนิยมที่จะสามารถตอบสนองต่อความจำเป็นต่าง ๆ อันเป็นที่ต้องการอย่างยิ่งยวดของผู้หญิง (Visvanathan, et. al., 2007: 24) อนึ่งนักสตรีนิยมบางคนเรียกยุทธวิธีนี้ว่าเป็นบูรณาการทางยุทธวิธี

อีกเรื่องหนึ่งที่ถือว่าเป็นจุดเด่นของ GAD คือในช่วงเวลาที่ GAD ถูกผลักดันออกมานั้นมีแนวทาง (trend) หรือแนวโน้มหนึ่งที่กำลังเติบโตขึ้นมาในสายการพัฒนาคือการนำเอาเมโนทัศน์เรื่อง เพศภาวะ หรือ gender เข้ามาใช้ ทั้งนี้เพราะการเป็นสิ่งประกอบสร้างทางสังคม และบริบททางวัฒนธรรมของมันทำให้เราสามารถมองเห็นฐานทางข้อมูลที่มากมายในการทำความเข้าใจความสัมพันธ์และปฏิสัมพันธ์ต่าง ๆ ระหว่างชาย-หญิง (Ostegaard, 1992) (เช่น จารีตประเพณี วรรณกรรม ศิลปะ และ ฯลฯ-ผู้เขียน/ผู้เก็บความ) นักวางแผนการพัฒนาและนักพัฒนาเป็นผู้นำในการสร้างกรอบคิดการพัฒนาต่าง ๆ ที่มีการวิเคราะห์เพศภาวะออกมาเพื่อใช้ในการประเมินการกระจายของอำนาจในครัวเรือน, ที่ดินและทรัพยากรต่าง ๆ องค์กรการพัฒนาของอังกฤษชื่อ Oxfam เป็นผู้นำสำคัญท่ามกลางองค์กรพัฒนาเอกชนหรือ NGOs (non governmental organizations) ทั้งหลายที่มุ่งประเด็นความสนใจไปที่ความสัมพันธ์ทางเพศภาวะในโครงการต่าง ๆ ที่ออกแบบมาเพื่อผู้หญิง สิ่งพิมพ์สองเล่มของ Oxfam (Wallace and March, 1991, Cleves Mosse, 1993) กล่าวถึงตัวอย่างต่างๆ ส่วนพวกผู้ปฏิบัติงานการพัฒนาก็ได้พัฒนารอบคิดในการทำงาน (frameworks) เพื่อการวิเคราะห์เพศภาวะในหลาย ๆ เรื่อง เช่น เกษตรกรรม (Sim Feldstein and Jiggins, 1994) สิ่งแวดล้อมและการใช้ที่ดิน (Rocheleau, 1992) และการมีส่วนร่วมในชุมชน (Parker, 1993) โดยผ่านทางเครื่องมือเหล่านี้ ทุนจำลองการพัฒนาในแนว GAD ทำให้ความรู้ของเราเกี่ยวกับประเด็นผู้หญิงในเงื่อนไขหรือในสถานะต่าง ๆ เช่น ในฟาร์มหรือในไร่ นา ครัวเรือนและชุมชนมีความแหลมคมและขยายตัวกว้างมากขึ้น (Visvanathan, et. al., 2007: 24)

อย่างไรก็ตามมีผู้วิพากษ์วิจารณ์หุ่นจำลองการพัฒนาในแนว GAD ด้วยเหมือนกัน เช่น Elizabeth Reid (1995) ในเรื่องการวิเคราะห์เพศภาวะในทฤษฎีการพัฒนาโดยที่เธอชี้ให้เห็นและเน้นย้ำมิติต่าง ๆ ที่เป็นปัญหาของการใช้กรอบคิดที่มีลักษณะเป็นขั้วตรงกันข้าม (dichotomous framework) ในการจัดประเภทความสัมพันธ์ทางสังคม เธอเขียนว่า ‘Such a gender template is not strategic. It substitutes a static and incomplete description for dynamic analysis of power and difference’ (Visvanathan, et. al., 2007: 24) ในที่นี้ขอเก็บความว่า “มาตรวัดหรือตัวแบบเพศภาวะในลักษณะนี้ไม่ใช่อะไรที่มีความสำคัญเชิงยุทธศาสตร์ มันเป็นแค่เพียงสิ่งที่เข้ามาแทนการบรรยายที่หยุดนิ่งและไม่สมบูรณ์ของการวิเคราะห์ที่มีพลวัตของอำนาจและความแตกต่าง” พูดอีกอย่างหนึ่งคือ เธอเห็นว่าการพัฒนาในแนว GAD แม้จะอ้างว่าดีขึ้นสมบูรณ์ขึ้นด้วยการนำเอาเพศภาวะในฐานะที่เป็นสิ่งประกอบสร้างทางสังคมเข้ามาอย่างมีบริบททางวัฒนธรรมสู่การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ในสังคมก็ตาม เธอยังมองว่ามันยังไม่ใช่คำตอบเชิงยุทธศาสตร์-ยุทธวิธีอย่างที่คิด ทั้งนี้เพราะกรอบคิดนี้ยังเข้าไม่ถึงการวิเคราะห์อำนาจและความแตกต่างที่มีลักษณะเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลาอยู่ดี

สิ่งที่นักศึกษาควรอ่านเพิ่ม

เอาเฉพาะในหนังสือของ Visvanathan, et. al., 2007 คือเล่มที่เก็บความมานี้คือ บทที่ 4 ซึ่งเป็นข้อเขียนของ Kate Young ที่แนะนำให้เรารู้จักกับหลักการพื้นฐานต่าง ๆ ของแนวทาง GAD เธอชี้ให้เห็นวิถีทางหรือข้อแตกต่างที่ทำให้ GAD ต่างจาก WID เช่นด้วยการถือว่า การพัฒนาเป็นกระบวนการที่ซับซ้อนมากกว่าเป็นสภาวะที่ประกอบด้วยสิ่งต่าง ๆ ที่แต่ละส่วนสามารถแยกออกจากกันได้ (discrete state) GAD เป็นแนวการพัฒนาที่ไปไกลกว่าเรื่องการอยู่ดีกินดีทางเศรษฐกิจ แต่ก้าวเข้าไปถึงการยกเรื่องความจำเป็นทางสังคมและทางจิตใจของปัจเจกบุคคลเข้ามาเป็นประเด็นด้วย ยิ่งไปกว่านั้น GAD ยังตอกย้ำที่การเพิ่มอำนาจให้กับผู้หญิง (women’s empowerment) และความรับผิดชอบของผู้ชายด้วย กับทั้งยังเน้นรวมไปถึง บทบาทที่ชัดเจนของรัฐในการพัฒนาเรื่องต่าง ๆ ที่จะต้องทำให้เกิดความเป็นธรรมระหว่างเพศต่าง ๆ ด้วย (Visvanathan, et. al., 2007: 24)